

Az erkölcsi nevelés helyzete, feladatai iskolánkban

Mindenekelőtt az általános iskola nevelési és oktatási tervéből kell kiindulnunk, amely világosan meghatározza feladatunkat az erkölcsi nevelés területén is. Ennek értelmében feladatunk az erkölcsi érzelmek kifejlesztése, a közösségi erkölcsnek megfelelő magatartási formák gyakoroltatása. Irányt mutatnak a feladat végrehajtásában az új dokumentumok, pártunk XIII. kongresszusának határozatai, a Magyar Úttörők Szövetsége konferenciájának határozatai.

Erkölcsi nevelésünk nevelőmunkánk egyik legösszetettebb területe. Alkotórészei a hazafiságra, internacionalizmusra nevelés, a munkához, a társadalmi tulajdonhoz való szocialista viszony kialakítása, a fegyelemre nevelés.

E bevezető után vizsgáljuk meg egyes területek helyzetét iskolánkban.

Hazafiságra, internacionalizmusra nevelés

E területen nevelőink élnek a rendelkezésre álló lehetőségekkel. Felhasználják a tantárgyak, különösképpen a magyar irodalom, történelem, földrajz, környezetismeret sajátos eszközeit, melyek hozzájárulhatnak a szocialista nemzeti tudat és nemzeti érzés kialakulásához és fejlődéséhez. Nem tévesztik szem elől azt a fontos elvet, hogy hazaszeretetre nevelésünk során maradáno ismereteket, élményeket kell nyújtanunk. Jól szolgálják ezt az iskolánkban már hagyománnyá váló séták, kirándulások, országjárások és a fellendülőben lévő túramozgalom is.

Az előttünk álló feladatokat e területen a következőkben fogalmaztuk meg:

- Alakítsunk ki pontos képet arról, mit jelent számunkra a hazaszeretet.
- Ismertessük meg tanulóinkat városrészünk, városunk, megyénk, hazánk életével. Világítsuk meg a tanulóink előtt hazánk szerepét, felelősségét az egyre bonyolultabb nemzetközi életben.

Tevékenységi formaként javasoljuk e feladatokhoz, hogy tegyük hagyománnyá iskolánkban a „Kecskeméti sétát”, évfolyamonként koncentrikusan bővítve anyagát. Nevelési célunk legyen e séták alkalmával városunk szeretetére nevelni lakóhelyünk nagyjai (Kodály Zoltán, Tóth László, Molnár Erik és mások) tevékenységének, jelentőségének megismertetésével. Kapcsolódhat ez városunk felszabadulásához, a noszf évfordulójához, vagy a fin rendezvényeihez. Támaszkodjunk ezeknél a vállalatok KISZ-szervezeteire.

Az eredményesség érdekében kövesse ezt azonnal vetélkedő a látottakból, halottakból.

- Városrészünk, a Hunyadiváros életének megismertetésekor történelme, jelene mellett irányítsuk tanulóink figyelmét városrészünk munkásmozgalmi életének megismerésére, munkásmozgalmi veteránok felkutatására.

A Helytörténeti Múzeum megismerését is tekintsük feladatunknak.

- Feltétlenül ismerjék meg tanulóink a Hunyadiváros fontosabb közéleti személyiségeit, kapjanak képet tevékenységükről. Ismerjék meg városunk, megyénk vezetőit, hazánk fontosabb politikai személyiségeit.
- Haladó hagyományaink ápolása során helyezsünk nagy hangsúlyt arra, hogy iskolánk minden tanulója jól ismerje névadónk, Hunyadi János életét, tevékenységét, szerepét hazánk történelmében. Humanizmusát, internacionalizmusát követendő példaként állítsuk tanulóink elé.

Tevékenységi formaként ajánljuk ehhez a következőket:

- Az alsó tagozatban ismerjenek meg mondákat, történeteket Hunyadiról. Rendezzenek belőle órsők, rajok közötti versenyt.
- Felső tagozatban bővítsük ezt kutató-gyűjtő munkával.
- Dolgozzunk ki egy versenyt 5—8. osztályos tanulók számára névadónkkal kapcsolatban, s legyen ez hagyomány a későbbiekben.

Elképzelhetetlen hazafiságra nevelni népünk életének, kultúrájának ismerete nélkül.

- Ismertessük meg tanulóinkat népi hagyományainkkal, népmeséinkkel, népdalainkkal. Ez utóbbit ne csupán az énekórák az ének szakos kolléga feladataként kezeljük. A népmesék, népi hagyományok tevékenységi formájaként ajánljuk az „Egyszer volt, hol nem volt” közösségi játékot életkori sajátosságoknak megfelelően.

Hogy mekkora fejlődést tett meg népünk, csak akkor értik meg igazán, ha tudják, honnan vezetett az út idáig.

- Ezért jusson el valamennyi tanulócsoport a helyi Népi Iparművészeti Múzeumba.

Hazafias nevelésünk elengedhetetlen része, hogy tanulóink ismerjék nemzeti Himnuszunkat és a Szózatot.

- Tekintsük feladatunknak a tudatos magatartásformálást ezen énekek alatt. Személyes példamutatásunkkal járuljunk hozzá, hogy ne csupán fegyvelmezett hallgatói legyenek tanítványaink nemzeti énekeinknek. Értjük el azt, hogy a szülők is énekeljék velünk nemzeti énekeinket!
- Hazafias nevelésünkben kapjon még nagyobb hangsúlyt a honvédelmi nevelés, az, hogy a haza védelme minden állampolgár legszentebb kötelessége. Támazkodjunk a munkában jobban a fegyveres testületekkel kialakult jó kapcsolatainkra. A következő tevékenységi formákat tartjuk e munkához célszerűeknek:
- Az alaki formások elsajátíttatása, gyakoroltatása (testnevelési órákon, úttörőfoglalkozásokon).
- Kísérjük figyelemmel a szakalegységek munkáját, és működtessük még hatékonyabban azokat.
- Találkozók katonafiatalokkal.
- A katonai pályára irányítás javítása érdekében 7—8. osztályban szervezzünk látogatást a szolnoki vagy a szabadszállási katonai kollégiumba.

Hazafias nevelésünkről szólva ne feledkezzünk meg arról sem, hogy tanítványaink hazafogalma összekapcsolódik a vidám, gondtalan úttörőélettel is.

- Fordítsunk gondot arra, hogy ismerjék gyerekeink az úttörőélet jelképeit! Kisdobos- és úttörőéletre készülve erre sor kerül, aztán feledésbe megy. Tartsuk felszínén ezeket!

A szocialista hazafiság ápolása elengedhetetlenül összekapcsolódik más népek tiszteletével, a népek közötti barátság és szolidaritás ápolásával.

- Jusson ez kifejezésre nevelőmunkánk során úgy, hogy gyerekeinket ismertessük meg más népek kultúrájával, művészetével (mesék, játékok, dalok).
- Az orosz nyelv tanulásából adódó lehetőségeket is használjuk fel arra, hogy tanítványaink megismerkedjenek más gyermekek, gyermekszervezetek életével, munkájával. Tevékenységi formája lehet ennek a diáklevelezés kiszélesítése és a megkezdett úttörő—pionír találkozó rendszeressé tétele. (A Kecskeméti állomásozó alakulatok pionírjaival, Krim—Bács-Kiskun megye kapcsolatában.)

Szocialista hazafiság, humanizmus, béke. Napjainkban e fogalmak szorosan összetartoznak. A humanizmus a pedagógus személyiségének legfontosabb jellemzője kell hogy legyen. A nevelő valóban legyen valamennyi rászoruló gyermeknek lelki pártfogója, vezetője.

Tágabb értelemben a humanizmus körébe tartozik a tisztesség.

- Feladatunk tisztességre nevelni tanulóinkat.
- Igazmondásra, az ígérek megtartására.
- Tisztelet, tapintat, jóindulat, kölcsönös szolidaritás minden társunk iránt. Ezek a szocialista humanista ember fontos jellemzői. Törekedjünk arra, hogy ezek a jellemvonások szokássá váljanak, mert csak ami szokássá vált, az lesz biztos pillére az erkölcsi kultúránknak. Ellentétekkel terhes világunkban tudjuk, milyen drága kincs a béke.
- Ezért feltétlenül ismertessük meg tanítványainkkal a béke szó jelentőségét, azt, hogy a fejlődés, az építő munka nélkülözhetetlen feltétele.
- Béke és igazság összetartozó fogalmak, ezért a kettőt együtt kell mindig látni. Az iskola minden közösségében törekedjünk az igazságosságra, mely a közösség belső békéjének alapfeltétele. Ez pedig eredményes nevelőmunkánk elengedhetetlen része.

A tanulás mint munka

Erkölcsi nevelésünk másik területe a munkához, a társadalmi tulajdonhoz való helyes viszony kialakítása. Bár a kettő összefügg, nézzük mégis elsőként a tanulást mint munkát.

Alsó tagozatban tanító kollégáink erről a következőképpen vélekednek. „Az óvodával kialakított jó kapcsolat hatására az iskolai célnak megfelelő, jól felkészített gyerekeket kapunk az óvodákból.”

A tennivalókat a következőkben látják:

- Arra nevelni a gyerekeket, hogy legfontosabb munkájuk a tanulás, a tanítási órákon való aktív részvétel.
- Az iskolába lépő gyermeket meg kell tanítani a tanulás valamennyi lépésére, folyamatosan vezetni, irányítani kell a munkában őket.
- Arra szoktatjuk tanulóinkat, hogy a szükséges tanszerekkel felszerelten jelenjenek meg az iskolában. S úgy vélik, ennek elsajátítása az első-második osztályban állandó útmutatást, de mind a 4 osztályban folyamatos ellenőrzést követel.
- A figyelem felkeltését és ébren tartását változatos módszerek, szemléltetés, tervszerű foglalkoztatás biztosítja.

E munkát úgy is jellemezhetnénk, hogy a „kis lépések” elve. Egyenes folytatása ennek délután a napközi, ez azonban több is, mint egyszerű tanulás; a közösségi munka gyakorlásának is színtere. Pl.: terítés, virágápolás, rendteremtés az osztályban. Napközi kollégánk úgy látja, hogy mindíg kevesebb a munka, mint a jelentkező, mert a kisgyerek még kitüntetésnek tartja, ha dolgozhat, boldogan végzi munkáját. Ez a precíz, gondos munka jó alapokat jelent, amire felső tagozatban mi alapozhatunk. Ebben megerősítenek az iskolavezetés felmérései és az a kialakulni látszó szokás, hogy az átvevő nevelő az átadó nevelővel együtt végzi 4. osztály év végén a felmérést.

S mégis mit tapasztalunk? Sok az el nem készített házi feladat. Ez különösen 5. osztályban volt jellemző, de nem ritka felsőbb osztályokban sem. Most a napközi jelentett némi enyhülést, de félt, hogy jövőre az ő szoktatásuk jelent majd gondot,

hisz megszűnik a napközi segítsége a 6. osztályban. „Nem tanulnak képességüknek megfelelően. Úgy kell noszogatni őket az órán.” Ilyen és ehhez hasonló megjegyzés önkéntelenül is kicsúszik a szánkon, ha úgy érezzük, hogy óránk kevésbé volt sikeres.

Vajon milyen a másik fél, a tanulók véleménye erről. Véleménykutatást végeztem 5—8. osztályig. Ezekből az tűnik ki, hogy a tanulók nagy többsége napi átlagban 2 óránál többet fordít a tanulásra. Néhány érdekesebb véleményt idézek.

5. osztályosok írják:

„Szerintem egy kicsit sok a tanulnivaló.”

„Ha egy órán nem vennénk annyi anyagot, akkor lehet, hogy jobban tanulánk.”

A 8. osztályosok erről a következőképpen vélekednek:

„Napi átlagban 1 vagy másfél órát tanulok, ami szerintem kevés, de nincs több időm (szakkör, angol, ház körüli munka).” Másik vélemény: „Napi átlagban másfél órát tanulok, de van, amikor kettő és felet. Én túlterheltnek érzem magam, mert vannak különböző foglalkozások, amelyek a délutánból elvesznek 2 órát, a tanulás 2 óra, az már 4. Ha valaki hazaér 2 órára, megebédel, pihen is kicsit, akkor 3-tól 7-ig tulajdonképpen elfoglalt. A család? És a többi...?

A következő szinte egyféle választ is ad a problémára.

„Van, amikor 3—4 órát is tanulok, de sokszor van, hogy csak másfél órát tudok ráfordítani egyéb programok miatt. Ezért szerintem csökkenteni kellene a tanítási órákon kívüli, de iskolai szervezésű programokat.”

A problémák azonosak, csupán megfogalmazásuk különböző, de nem újak előttünk sem. Különösen érezzük ezt a bevezetésre kerülő új tantervek óta.

Mi a feladatunk ezzel kapcsolatban?

- Az adott tantárgyra legjobban alkalmazható tanulási módszerek elsajátításával az adott tantárgy megkedveltetése.
- Az alsóban kialakított munkakeszközök, szokások rendjének megőrzése, továbbfejlesztése.
- Az egyéni képességek figyelembevételével, differenciált feladatok adásával sikerélményhez juttatni a szerényebb képességűeket is.
- Értékelésünkkel feltétlenül vegyük figyelembe, hogy egy-egy szerényebb képességű tanulóknak mennyi erőfeszítésbe kerül az a gyengébb jegy is!

Munkára nevelésünknek csak egyik része a tanulás. Véleménykutatásom arra is kiterjed, kinek, milyen rendszeres feladata van a családban, s mi a véleménye a közösségi munkáról. Az megnyugtató volt, hogy a megkérdezett 115 tanuló közül mind-egyiknek van feladata a családi munkamegosztásban. Közösségi munka tekintetében nem ilyen megnyugtató a helyzet. A vélemények megoszlanak. Van, aki hülyeségnek tartja. (Szerencsére ők vannak kevesebben.)

Van, aki végzi, mert ilyet is kell csinálni. (A többség véleménye.) Kisebbség az, aki lelkesedéssel végzi. Mélyreható vizsgálatot folytatni e kérdésben nincs időnk.

Csupán néhány kérdés.

- Kellően odafigyelünk-e erre a területre? (Kertgondozás, hulladékgyűjtés.)
- Értékeljük-e megfelelően az ilyenfajta tevékenységet?

Vagy úgy vagyunk vele valóban, ahogy egy nyolcadikos tanuló megfogalmazta: „A szorgalmasabbakra azt is rásózzák.”

- Mi magunk jó példával járunk-e tanítványaink előtt?

A fegyelemre nevelés

Erkölcsei nevelésünk másik területét alkotja a *fegyelemre nevelés*. Amennyire összetett maga az erkölcsi nevelés, legalább annyira sokrétű a fegyelemre nevelés kérdése is. Címzavakban ilyeneket említhetnék: felnőttekkel, társakkal való viszony, segítőkészség, figyelmesség, durvaság, tiszteletlen magatartás stb.

Elegendő-e ezek kialakítására csupán az iskola? A válasz, úgy vélem, egyértelműen nem, mert az első indítást e területen is a családból hozzák magukkal a tanulóink. Ezzel kapcsolatban alsó tagozatos kollégáink véleménykutatást végeztek. Ez 88 gyereket érintett. Kérdéseik közül néhány az érdekesebbek közül.

— Hogyan szólítják szüleiket:

59 tanuló: apu-anyu	személytelenség az anyukám-
5 tanuló: apa-anya	apukám helyett
17 tanuló: apuci-anyuci	
5 tanuló: édesanya-édesapa	
2 állami gondozott	

— Hogyan ünnepelnek születésnapot?

Vendég jön:	60 fő
Család:	27 fő
Nem ünnepel:	1 fő

— Mikor mehetnek hozzád a pajtásaid?

Gyakran:	11 fő
Ritkán:	45 fő
Nem járnak:	32 fő

— Ki segít neked, ha nem értesz valamit?

Anya:	42 fő
Apa:	15 fő
Egyformán:	9 fő
Testvér, nagyszülő:	15 fő
Senki:	4 fő
Nev. otth.:	3 fő

— Teljes családban él:

59 tanuló

Megváltozott szerkezetű családban él:

26 tanuló

Intézetben:

3 tanuló

Miért érdekesek ezek az adatok?

Rávilágítanak arra, hogy az egyes családok struktúrájában bekövetkező torzulások miatt a család nem alkot pedagógiai értelemben vett kollektívát, melyet a szocialista humanizmus erkölcsi normái szabályoznak.

A szülők nem tudnak példát mutatni a szocialista humanizmust megvalósító emberi kapcsolatokra. Életüknek e korai szakaszában több gyűlölködést látnak, mint szeretetet ezek a gyerekek. Az igazi szeretet helyébe nemegyszer a kényeztetés vagy a nemtörődömség lép.

Ebből adódóan feladataink a következők:

— Olyan tulajdonságokat, érzelmeket, szokásokat próbáljunk fejleszteni, amelyek előmozdítják a családi kapcsolatok alakulását.

- A gyermek nevelésével a szülőkre is hatást gyakorolhatunk, hogy családjukban a szocialista humanizmus elveinek megfelelő emberi kapcsolatok létrehozására törekedjenek.
- Családlátogatásokon, fogadóórákon, szülői érekeztetéseken segítsük a szülőket abban, hogy nevelési módszereiket tapintattal, a követelés és tisztelet elvének alkalmazásával válasszák meg.

Ezt ajánlatos nem csupán alsó tagozatban, de felsőben is megfogadni.

Felső tagozatban e területen más iránt érdeklődtem. Kíváncsi voltam, mi a tanulóink véleménye ügyeleti rendünkről. Valamennyi vélemény megegyezett abban, hogy szükség van az ügyeletre. Most csak néhányat említek azok közül, amelyek problémákra világítanak rá.

„... akinél nem fontos, ne használjanak fizikai segítséget a kitessékelésben.”

„Ne legyen kivételezés, hogy a barátot felengedik, mást nem. Ne vánszorogjanak egyik helyről a másikra az ügyeletések.”

„Nagyjából a kijelölt helyen kellene tartózkodniuk.”

„Az ügyeletnek nincs tekintélye. Van olyan gyerek, aki semmibe veszi az ügyeletet, és csak „röhög rajta”. Az ilyen gyerekek valami büntetést kellene kapnia.

De hiába jelentjük az ügyeletes tanárnak.”

— Nem engedik fel a felelősöket sem, ezért ők kapnak szidást.

Javaslat: embléma viselése a felelősöknek.

Problémák ezek, nem is újak. Mit tehetünk?

— Szerezzünk tekintélyt az ügyeleteseknek! Legyenek kevesebben, de hatékonyságuk legyen nagyobb. Ha valóban komolyan vennénk és betartanánk azt, amit évekkorábban már határozatban is elfogadtunk, hogy a nevelő hagyja el utoljára a termet, kevesebb ügyeletes is elég lenne. Így unatkoznak, számukra nem megtiszteltetés, inkább nyűg az ügyelet.

— Lehessenek 7. osztályosok is ügyeletesek, ha megérdemlik. Ez sem egészen új dolog, éljük vele.

A tanulók fegyelmezettségéről megoszlanak a vélemények. A legtöbben a problémát a le- és felvonulásoknál látják. Problémaként merült fel az ötödik osztályosok részéről az öltözők rendje.

— Ha a nagyokat váltják, azok nem engedik be őket az öltözőbe. Ezért nem késülnek el időre.

— Ha őket váltják a nagyok, kizavarják, nem engedik felöltözni őket rendesen.

— Nem tűnt el teljesen iskolánkból a durvaság, a trágár beszéd sem.

— Tevékenységi formaként a következőkből válasszunk:

— Alsó tagozatban hívjunk meg a párhuzamos osztályból örsöket vagy párhuzamos rajt. Így gyakorolják a vendégvárást, a társasági viselkedés legalapvetőbb formáit!

— Még szélesebb körben éljünk az „Illik, nem illik klub” adta lehetőségekkel. Szervezzünk mi magunk is ilyen klubot.

— A klub foglalkozásain elsajátított legáltalánosabb viselkedési formákból a rátermett, vállalkozó szellemű pajtások tartsanak bemutatót a tesvérrajokban vagy -örsökben.

— Van javítanivalónk a tisztelet kérdésében. Egymás iránt, a felnőttekkel. Új helyzetet, feladatokat jelent e tekintetben a hozzánk került intézetis gyerekek helyzete. Ha csak fele igaz annak, amit mesélnek, akkor is tennünk kell értük.

- Azaz, tűzzük célul magunk elé, hogy eredményes nevelésünk érdekében iskolánkban teremtsük meg a socialista közösséget, melyekben a személyes kapcsolatokon át, hasznos tevékenységekben érvényesül a közösség érdeke, lehetőségét biztosít a személyiség maximális kibontakoztatására.
- Elégítsük ki a gyerekek romantikus játékigényét, fejlesztve játékkultúrájukat.
- Tevékenységi formaként tartalmas, változatos őrsi és rajfoglalkozásokat ajánlunk, ahol érvényesüljön a rajvezető irányító munkája, s valósuljon meg a gyerekek igénye.
- Támasszunk határozott, de elérhető, megvalósítható követelményeket gyerekeinkkel szemben, és értékeljük azokat biztatást adva a lemaradóknak.
- Havi értékeléseinkkor kapjanak dicséretet azok, akik élenjártak a tanulásban, magatartásban, közösségi munkában, de ne menjünk el szórtanul a mulasztók mellett sem. Itt javasoljuk, hogy legyen magatartási füzet azokban az osztályokban is, ahol eddig nem volt. Működtessük még hatékonyabban ezeket a füzeteket. Szolgálja ez az ellenőrző rangjának emelését.

Sok-sok feladat elhangzott a helyzetelemzés mellett, amiből vagy lesz valami, vagy a feledés homályába merül. Hogy ez hogyan alakul, rajtunk, pedagógusokon múlik, hisz a pedagógus legfontosabb munkaeszköze: tulajdon személyisége. Kónya Lajos ezt sokkal szebben fogalmazta meg, befejezésül az ő sorait idézem:

„Nemcsak olvasni — oly szűkös a szó,
nem írni csak — az írás elmosódik —
tanítani a lét megmaradó örömeit, a dolog
dárídóit,
a töltekező szellem bő vigalmát,
a lélek beleélő örömet,
megőrizni a gyermeki szabadság
önfeledtségét . . .
. . . ki nem fogyó
kíváncsisággal merülni a fölvert
vizek alá — ilyen útravaló
volt tarsolyomban, míg elénk álltam.
Látom ma is szemükben azt a fényt.
S nem tudom, bennük
fölvillanok-e olykor — fáklyaként!”

DR. CSEH BÉLA
Baja

Szóbeliség és írásosság a tanulók foglalkoztatásában

Iskolánkban* egy korábbi időpontban vizsgáltuk a címben szereplő témát. Ezzel kapcsolatos tapasztalatainkat közreadjuk, feltételezvé: gondjaink e területen másokéhoz hasonlóak.

* Eötvös József Tanítóképző Főiskola Gyakorló Általános Iskolája.